

spletnih strani, pri čemer povezave s spletnih strani z višjo oceno štejejo več. Gre za vrednotenje informacij, ki je doseženo brez uporabnikove odpovedi lastni partikularnosti, univerzalno ali skupno je doseženo skozi samo partikularnost posameznikov populacije. Tako se vzpostavi struktura vrednotenja spletnih strani, ki rase od spodaj navzgor, vse skupaj je kot nekakšna stalna anketa v realnem času, ki s statističnimi algoritmi na prva mesta zadetkov samodejno pripelje od množic najbolj zaželene spletne strani. V tem smislu je popularna znanost bliže instituciji interneta, ker pri njej ne štejejo avtoritete, temveč argumentacija, ki bralca/poslušalca prepriča, priljubljenost poljudnoznanstvene knjige pa je stvar vsečnosti čim večji množici ljudi.

Pomembno in tudi v Sloveniji zelo aktualno vprašanje, ki ga Dolenc izpostavi, je razmerje med financiranjem osnovnih (bazičnih) in uporabnih (aplikativnih) raziskav. Po drugi svetovni vojni je to delitev predlagal medvojni svetovalec za znanost Bush, ki je imel namen zagotoviti dobro financiranje bazičnih raziskav, kakršno je bilo zajamčeno v času vojne. To delitev Dolenc ocenjuje za nekoliko pregrubo, saj večina raziskav ne sodi ne v eno ne v drugo čisto kategorijo, mogoče je govoriti le o pretežni naravnosti raziskav v eno ali drugo smer. Glavni problem tovrstnih vlaganj je v tem, da so dobički iz bazičnih raziskav nepredvidljivi, kljub temu pa vse »modre« države vlagajo vanje, ker se jim to po izkušnjah dolgoročno vedno izplača. Neposredni učinki vlaganja v takšne raziskave so tako neopazni, da so nekateri avtorji zapisali, da podjetja vlagajo v temeljne raziskave v nasprotju z ekonomsko teorijo. Znanost je po finančni plati odvisna od političnih odločitev in v tem smislu obstaja potencialna nevarnost vsebinskega posega politike v znanost (kot recimo v nacistični znanosti), vendar se je treba za-

vedati, da je po drugi strani znanost v resnici tudi »politična sila s svojimi sredstvi«, saj se veliko odločitev, ki močno vplivajo na družbeno življenje, dogaja za zaprtimi vrati znanstvenikov.

Avtor je izrecno na strani ustrezne državne podpore temeljnim raziskavam, pri čemer mora znanost delovati po njej inherentnih kriterijih odličnosti, po svojem notranjem vrednotenju in pretočni izmenjavi idej, saj le tako lahko proizvaja to, kar se od nje pričakuje, namreč znanstveno vednost. V istem smislu morajo univerze ostati avtonomne in vztrajati pri lastnih kriterijih usposabljanja strokovnjakov, ne pa se podrejata tržni logiki, kar se je deloma začelo dogajati z bolonjsko reformo. Kakovost tehnoloških izdelkov po drugi strani vedno presojajo kupci, torej nekdo »od zunaj«, podobno kot pri internetu. Vsi kriteriji delovanja institucij vednosti so po Dolencu torej izpeljani iz analize njihove družbene funkcije. V okviru omenjenih štirih institucij se človek lahko znajde v štirih različnih vlogah. Če se nekdo znanstveno udejstvuje, nastopa kot subjekt znanosti, ki mora odmisлити lastne interese in položaj. Lahko se znajde v odnosu do javnosti kot kvalificiran strokovnjak, ki odloča na osnovi ponotranjenega korpusa znanja določene vede, pridobljenega v času izobraževanja. Na internetu vsi nastopamo kot posamezniki z vsemi svojimi preferencami, kapricami in predsodki, ki jih algoritmi poskušajo strukturirati v točkovni vrednostni sistem. V odnosu do tehnologije nastopamo kot tržni subjekti s potrebami in željami (na slednje se osredotoča marketing), ki imajo tudi sebično težnjo po čim bolj poceni izdelkih in storitvah.

Dolenčev odgovor na naslovno vprašanje bi torej lahko strnili nekako takole: Znanost je v družbeni perspektivi ena od štirih institucij vednosti, glavne značilnosti katere postanejo razvidne v odnosu do ostalih treh,

namreč tehnologije, univerze in interneta. Njene glavne značilnosti so razlaga delovanja naravnih pojavov v obliki modelov, brez hierarhičnosti pri raziskovanju, odprtost za argumentirano kritiko s katere koli strani, težnja po kroženju in izmenjavi idej, nagrajevanje odkritij v obliki priznanja avtorstva, povečanja ugleda in simbolne teže v javnosti ter posreden in dolgoročen vpliv na tehnološki, gospodarski in ekonomski razvoj. Da uspeva opravljati svoje poslanstvo, mora znanost – da bi čim bolje služila družbi – kljub finančni odvisnosti ostati avtonomna in slediti svojim lastnim kriterijem odličnosti, čemur lahko le pritrdimo.

Peter Lukan

Filozofski potopisni esej po egiptovski metropoli Mirt Komel: KAHIRSKE KAHEKSIJE.

Kairo leto dni pred revolucijo

Zavod za kulturne dejavnosti Kultipraktik, 2011;

164 str.

Knjiga z zagonetnim naslovom Kahirske kaheksije je že drugi potopisni esej mladega goriškega družboslovca in filozofa Mirta Komela. Leta 2009 je pri Študentski založbi izdal Sarajevski dnevnik, v katerem je objavil razmišljanja in vtise iz nekajmesečnega bivanja v bosanski prestolnici, kjer je delal kot gostujoči predavatelj na tamkajšnji univerzi. Kahirske kaheksije v marsičem sledijo vzorcu, ki ga je avtor preizkusil v Sarajevskem dnevniku: v obeh primerih gre za zapiske v obliki dnevnika, kjer vsakdanji dogodki služijo kot spodbuda za premislek o posebnostih drugačne kulture, pa tudi o univerzalnih vprašanjih, ki se tičejo politike, filozofije, umetnosti, religije, odnosov med spoloma itd. Podobna je tudi zemljepi-

sna razsežnost, saj obe deli pripovedujeta o muslimanskem jugovzhodu, le da je avtorja tokrat zaneslo precej dlje od našega balkanskega sosledstva – v Kairo. Tu se skriva tudi ključ za razumevanje naslova: kot avtor pojasni v predgovoru, je »Kahir« arabsko ime za Kairo, »kaheksija« pa medicinski izraz, ki označuje skrajno izčrpanost. Naslov je upravičen: glavni protagonist knjige je namreč prav kaotična arabska metropola, ki se nam skozi avtorjeve oči kaže hkrati v navdušujoči in strašljivi luči, kot neumoren urbani mastodont, čigar vitalnost obiskovalca kmalu vsrka vase, a ga zna zelo hitro izčrpati.

Komel je leta 2010 v Kairu študiral arabsčino. V knjigi opisuje svoje spoprijemanje z mestnim vrvežem, srečevanja s prijatelji (večinoma mladimi intelektualci, umetniki in aktivisti iz urbanega srednjega sloja) ter izkušnje z učenjem arabskega jezika, pri čemer v besedilo vključuje številne anekdote iz egiptovskega vsakdana in arabske kulture, tako tradicionalne kot popularne. Skozi vrsto kratkih esejističnih zapiskov nam posreduje svoje kairske izkušnje, iz katerih črpa iztočnice za premisleke o islamski kulturi in tradiciji ter o pogosto težavnem odnosu med »Zahodom« in »Vzhodom«. Pri tem ga vodi neprikrita fascinacija nad arabskim in islamskim svetom, ki pa nikoli ne zdrsne v nekritičnost. Komel se dobro zaveda nevarnosti »orientalizma«. Ta pojem se pogosto uporablja kot slabšalna oznaka za romantizirano posploševanje »orientalskih« in »nerazvitih« kultur, ki jih ohranja na varni razdalji skrivnostnega, nedoumljivega Drugega. Bolj splošno se pojem »orientaliziranja« uporablja za diskurz, ki hoče določene skupine ali zemljepisna območja prikazati kot bistveno »drugačna« od Zahoda, kot zaostala, primitivna in torej neprimerna za moderne oblike družbenega in političnega življenja. Takšna, poenostavljena, upora-

ba pojma »orientalizem« se je zelo razširila v sodobnem družboslovnem diskurzu, a se precej razlikuje od izvirnega pomena tega koncepta, kakor ga je definiral njegov avtor Edward Said. Po Saidu je orientalizem v prvi vrsti določena volja po razumevanju nečesa, kar je očitno drugačen svet, pri čemer prek distribucije geopolitične zavesti v estetska idr. besedila, prek elaboracije temeljnih zemljepisnih distinkcij (recimo zoperstavljanje »Orienta« in »Okcidenta«) ter s sredstvi, kot so npr. psihološka analiza, sociološki opis ali opis pokrajine, te distinkcije hkrati ustvarja in ohranja. Ne gre torej za to, da karikiramo ali stereotipno prikazujemo drugačno kulturo z namenom, da bi poudarili njeno »eksotično manjvrednost«, temveč predvsem za to, da ireduktibilni občutek, da imamo opravka z nečim radikalno drugačnim, kategoriziramo v shematične distinkcije, ki izhajajo iz geopolitičnega diskurza: Zahod vs. Vzhod, krščanski vs. islamski svet, Evropa vs. Bližnji vzhod itd. Če se avtor trudi, da bi se izognil hitrim in površnim stereotipom, pa se pogosto zateka v razmišljanje skozi takšne binarne opozicije. Namesto, da bi jih poskušal dekonstruirati, pokazati na to, da ne izhajajo neposredno iz kakšnega »bistva« islama ali krščanstva, temveč da so plod dolge in pogosto povsem naključne zgodovinske segmentacije razlik, jih marsikdaj skuša osmisliti, spet drugič omiliti, le redko pa jih vzame v resen pretres. Z njimi najpogosteje opravi z emfatičnim zatrdjevanjem, značilnim za sodobni univerzalistični humanizem, češ »saj nismo tako različni, kot se zdi«. Pogosta narativna strategija v knjigi je tudi prevrnitev uveljavljene hierarhije med klasičnimi binarnimi opozicijami: »Zahod«, »Evropa« in »krščanstvo« tako postanejo predmet negativnega vrednotenja, »Vzhod«, »arabski svet« in »islam« pa so ovrednoteni pozitivno. Pretirano bi bilo sicer reči, da takšen in-

terpretativni model prežema celotno knjigo, a se ponavlja dovolj pogosto, da postane sčasoma moteč.

V Kahirskih kaheksijah se ponovi isti pojav kot pri Sarajevskem dnevniku: pozorna naklonjenost do kulture, ki ga gosti, avtorja privede do asimilacije v njen diskurz. Kot pozorni opazovalec zazna številne neobičajne pojave in dogodke – številni ga vznemirijo, nekateri ga šokirajo. Pojavom, ki jih ne razume, hoče priti do dna: premleva razloge zanje, posluša utemeljitve domačinov – in jih na koncu skoraj vedno sprejme, čeprav z rezervo. Pripravljenost, s katero skozi sito postmodernega racionalizma spušča tradicionalnistične in zmerne islamistične argumente, je skoraj ganljiva. Naj ne bo pomote: ta pripravljenost, celo volja po razumevanju, je največja prednost knjige. Odpoved kategoričnim sodbam odpira prostor za refleksijo. Težava je v tem, da ne gre le za odpoved sojenju drugačne kulture iz lastnega partikularnega stališča, za poskus razumevanja drugega prek njega samega; v vsem tem lahko zaznamo tudi določeno mero protievropejstva, ki ni le najbolj moteči element v knjigi, ampak tudi past, ki avtorja zavede v esencijalizacijo. »Evropa«, identifikaciji s katero se skuša avtor na vsak način izogniti (tudi tako, da na pomoč pokliče Balkan, kot nekakšen vmesnik med Evropo in Orientom), je v knjigi večkrat prisiljena v tekmovanje v primerjavah z arabskim svetom, samo zato, da ga vsakič znova izgubi. Tako na primer izvemo, da je arabska kultura »proporcionalno vsaj toliko starejša od zahodne, kot je praded starejši od pravnuka« (pri čemer kronološki kriterij te ugotovitve ni čisto jase, glede na to, da se je krščanstvo pojavilo dobrega pol tisočletja pred islamom). Še slabše jo odnese krščanstvo v primerjavi z islamom. Površne proti-zahodnjaške sodbe, ki jih je neprestano slišati iz ust njegovih sogovornikov, se marsikdaj pri-

kradejo v naracijo samega avtorja. Gre za splošna mesta v slogu, »Bagdad je bil že sijoča metropola, ko je bil Pariz še neznatna vas«, ki niso nič manj zlagana kot poudarjanje evropske »civilizacijske superiornosti« in »racionalnosti« nasproti orientalski »čustvenosti« in »kulturni zaostalosti«. Prvo izvira iz resentimenta, drugo iz ranjenega občutka večvrednosti. Oba občutka sta enako razumljiva (čeprav se avtorju očitno zdi, da je prvi bolj upravičen od drugega), a sta tudi enako patološka. Gre za načina, kako ubežati temeljnemu dejstvu, da smo v globalnem sistemu odvisni eden od drugega in obsojeni na sobivanje. To eksplicitno poudari tudi avtor sam že v uvodu. Kljub temu se ne moremo znebiti vtisa, da avtor odgovornost za medsebojno nerazumevanje, sumničenje in sovraštvo pripisuje izključno na eni strani. Toda četudi sprejmemo takšno poenostavljeno interpretacijo, lahko v proti-zahodnjaškem diskurzu še vedno vidimo predvsem simptom perifernosti in podrejenosti, gotovo pa ne sredstva za njuno preseganje. Največja prednost knjige je, da gre za potopisno literaturo, ki daleč presega običajne turistične klišeje. Ne le zaradi pripovednega sloga, ampak predvsem iz čisto osebnega poguma avtorja, ki se spopada z vsakodnevnimi tegobami in zavestno zavrača priročno zatekanje v izolirani balonček, v katerem verjetno živi večina tujcev, ki jih je zaneslo v Kairo. Namesto tega skuša spoštljivo razumeti okolje, ki ga gosti. Ob vsem spoštovanju do tega avtorjevega napora pa se ni mogoče znebiti vtisa, da je do gostujočega okolja nekoliko preveč prizanesljiv. Privlačni realizem njegove pisave, predirljivo natančnost opazovanja in neprisiljeno podrobnost opisov vseskozi brzda nekakšna pritajena politična korektnost. Kot da bi ga gnal strah, da bi gostitelju ne storil krivice. Memoarska literatura (naj bo to potopis, spomini ali dnevnik) v avtorjih pogosto

vzbuja zadrego do resničnih oseb, ki v njej nastopajo. Če bi osebe, ki jih Komel opisuje, zmogle preseči jezikovno pregrado in prebrati knjigo, v kateri nastopajo, ne bi imele nobenega razloga za zamero, nelagodje ali jezo. To nemara govori v prid avtorju, ni pa nujno prednost knjige. Opisi v njej so prikupni in tudi pronicljivi, a kritični bralec bo v njih vseeno pogrešal tisto pikro, neusmiljeno lucidnost, značilno za najpomembnejša dela tega žanra. Ne moremo reči, da je knjiga brez ironije, a ta je vselej dobrohotna, kar mestoma ustvarja občutek razvodenelosti. Kljub temu – ali morda prav zaradi tega – jo zaznamuje šarmantna berljivost. Še nekaj o podnaslovu. Danes je Egipt v središču pozornosti zaradi revolucije in političnih sprememb, ki so ji sledile. Avtor noče igrati na karto lažnega preroštva: v svoji knjigi slika predrevolucionarni Kairo, v katerem nič ne napoveduje izbruha dogodkov, ki so ga popeljale v središče svetovnega zanimanja. A vendar lahko prek opisov ljudi in dogodkov ugotovimo, da nimamo opraviti z neinovativno periferno metropolo, ampak da gre za mesto živahnih političnih in družbenih razprav, ki je v očitnem nasprotju z okostenelostjo režima. Kot zapiše avtor, »so tu vsi, ampak prav vsi, ki sem jih spoznal, neverjetno busy«.

Komelova knjiga je, poleg novinarskih zapisov njegovega someščana Ervina Hladnika-Milharčiča, verjetno eno najpomembnejših slovenskih pričevanj o egiptovski družbi na predvečer revolucije. Gre za inteligen ten in privlačen vpogled v sodobno arabsko stvarnost, ki je kljub reflektivnosti in poglobljenosti napisan v gibkem, dostopnem jeziku. Dodatno vrednost ji dajejo črno-bele fotografije, ki jih je med svojim bivanjem v Kairu posnel Komel sam in kažejo zanimive izseke iz mestnega in avtorjevega vsakdana. Vsekakor knjiga za vsakogar, ki želi izvedeti kaj več o bližnjevzhodni stvarno-

sti, in dragocen uvod za spoznavanje utripa sodobnega Egipta. Škoda je le, da se avtor odreka dragoceni priložnosti, ki jo ponuja potovanje v tuje kraje, namreč osvetlitvi lastnega kulturnega okolja s perspektive izkušnje ob stiku s tujo kulturo. Namesto tega nastopa karikatura Evrope in očitno nelagodje ob identifikaciji z njo. Za tem morda stoji avtorjeva bojazen, da bi se poistovetil s stereotipom »zahodnjaka v Kairu«, čeprav se po drugi strani povsem zaveda, da to je. To je tisto notranje protislovje, ki določa dinamiko celotne naracije: strastna želja po spoznavanju, po čimvečjem vživetju v okolje, ki vedno znova naleti na kulturne, družbene in psihološke prepreke na poti svoje izpolnitve. Prav univerzalnost takšnega položaja in avtorjeva reflektivna drža dajeta knjigi aktualnost, ki je še dolgo ne bo izgubila.

Luka Lisjak Gabrijelčič

Temna stranpota slovenske politike

Matej Šurc in Blaž Zgaga: V IMENU DRŽAVE

(Predprodaja, Odprodaja, Prikrivanje)

trilogija

Založba Sanje, 2011/2012; 350, 477 in 510 str.

Raziskovalno novinarstvo, ki svoje delo utemeljuje z dokumentiranim raziskovanjem polpreteklih dogodkov, se uvršča nekam na predverje zgodovinopisja. Po eni strani mu manko zgodovinske distance onemogoča dograditev celostne slike nekega dogajanja, po drugi strani ima enako kot zgodovinopisje opravka z velikimi količinami gradiva, največkrat z uradnimi dokumenti, ki imajo težo dokazov, zaradi česar ima lahko pomemben vpliv na oblikovanje kasnejših zgodovinskih